

PROSLOV IVANOVA EVANĐELJA (1,1-18)

1. Podjela

Tematski Ivanov proslov možemo podijeliti na četiri cjeline:

1. Riječ prije utjelovljenja – kozmološki aspekt Riječi (1-5)
2. Svjedočanstvo Ivana Krstitelja (6-8)
3. Dolazak Riječi – Svijetla u svijet i ljudski odgovor (9-13)
4. Utjelovljenje Riječi, ekonomija spasenja i objava Boga (14-18)

2. Riječ prije utjelovljenja (1,1-5)

Iv 1,1a: *U početku bijaše Riječ* (Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος)

Što se tiče formalnog aspekta prvog retka Ivanovog evanđelja zanimljivo je uočiti da se sastoji od tri rečenice. Druga i treća započinju riječju kojom prethodna završava. Ivanov stil je ciklički. Često ponavlja, međutim uvijek da bi nešto nadodao, da bi produbio neki aspekt.

- *u početku* (ἐν ἀρχῇ): Očito je da Ivanovo evanđelje i Knjiga postanka počinju istim izrazom (בְּרֵאשִׁית). U Post radi se o početku svih stvari, o stvaranju. U Ivanovom evanđelju međutim izraz ἐν ἀρχῇ označava vrijeme prije stvaranja. O stvaranju se počinje govoriti tek u 3. retku. Riječ je od vječnosti.

- *bijaše* (ἦν): U Iv 1,1 tri puta se ponavlja imperfekt od glagola biti (εἶμι) *bijaše* (ἦν). Imperfekt ima trajni vid. Glagol εἶμι znači biti, postojati. Dakle *bijaše* ovdje prvenstveno znači trajno postojanje Riječi. Riječ nije nastala već postoji odvijeka. Međutim treba uzeti u obzir da u grčkom ne postoje aorist i perfekt glagola εἶμι. Može se reći da imperfekt ἦν uključuje i ostale glagolske aspekte. Najzanimljiviji je onaj koji je karakterističan za grčki perfekt: nešto što se dogodilo ili je bilo u prošlosti ostaje tako i u sadašnjosti. Dakle Riječ ne samo da je postojala već postoji i sada, danas. Imperfekt ἦν u Iv 1,1 uključuje i ovo značenje.

Treba uočiti u Ivanovom proslovu razliku između *biti* (εἶμι) i *postati* (γίνομαι). Prvi glagol se odnosi na Riječ, a drugi na stvoreno. Stvorenje nastaje, tj. u početku ga nema. Za razliku od stvorenja Riječ ne nastaje, već jest. Postojanje Riječi je neovisno od početka stvaranja, nadilazi vrijeme, vječno je. Neizravno se tvrdi da je Riječ preegzistentna, i obzirom na svijet transcendentna.

Ključna riječ prvog retka Ivanovog evanđelja je pojam λόγος koji se ponavlja tri puta. Izraz λόγος u Iv 1,1 funkcionira kao naslov, titul za Isusa. U NZ naslov λόγος primjenjuje se na Isusa vrlo rijetko: ovdje (Iv), u 1Iv i u Otk. Evanđelist ne objašnjava ovaj naslov koji je njegovim čitateljima morao bio vrlo jasan. Nama međutim nije i zato moramo proučiti koja je njegova pozadina.

a) Pojam λόγος u grčkom helenističkom ambijentu

Riječ λόγος u helenističkom grčkom znači kako unutrašnju misao tako i izraz te misli preko riječi. Dakle može se prevesti i kao *misao* i kao *riječ*. Izraz λόγος u grčkoj filozofiji označava red, razum, smisao koji prožima čitav svijet i čini ga jednom harmoničnom cjelinom (Heraklit), dinamično božansko počelo, princip, zakon koji uređuje i vlada kozmosom i u svakoga čovjeka ulaže klicu razuma, tj. čini ga razumnim i moralnim (stoici). Ukratko *logos* označava kao opći smisao tako i moralno ponašanje ljudi. Ono što je zajedničko stoičkom i Ivanovom *logosu* jest kozmička dimenzija. Međutim, za razliku od Ivanovog *Logosa* grčki *logos* je neosoban. Različit je i odnos *logosa* i kozmosa. U grčkoj filozofiji *logos* čini svijet harmoničnim. U Ivanovom proslavu s jedne strane svijet je nastao po *Logosu* i njemu zahvaljuje svoju harmoničnost, dok s druge strane svijet shvaćen kao čovječanstvo ne prihvaća *Logos*.

b) Pojam λόγος u SZ-u (LXX – Septuaginta)

Riječ λόγος se pojavljuje u LXX veoma često. Nama su interesantne dvije grupe tekstova zbog konteksta sličnog onom u Iv 1,1. Izraz λόγος upotrebljava se za riječ Božju koja ima stvaralačku snagu. Tipičan primjer je Ps 32,6.9: *Gospodnjom su riječju* (τῷ λόγῳ τοῦ κυρίου) *nebesa sazdana i dahom usta njegovih sva vojska njihova. ... Jer on reče - i sve postade, naredi – i sve se stvori*. Ovaj psalam očito aludira na Post 1 gdje Bog stvara svijet svojom riječju. U drugoj grupi tekstova izraz λόγος koristi se za riječ Božju preko koje Bog komunicira i objavljuje se prorocima. U Jer 1,4 čitamo: *Dođe mi riječ Jahvina* (καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς με λέγων). Dakle izraz λόγος u ovim SZ-tnim tekstovima upotrebljava se za riječ Božju kojom Bog stvara i objavljuje se. Ipak za razliku od Iv 1,1 ta riječ nije osoba, već samo sredstvo po kojem Bog stvara i komunicira.

c) Pojam λόγος i σοφία (חָכְמָה) u mudrosnoj literaturi (Izr, Mudr)

Značenje pojma λόγος u Iv 1,1 vrlo je blisko pojmu σοφία (חָכְמָה) u mudrosnoj literaturi (Izr, Mudr). O mudrosti (חָכְמָה) u Izr 8 čitamo:

*22*Jahve me stvori kao počelo svoga djela,
kao najraniji od svojih čina, u pradoba;
*23*oblikovana sam još **od vječnosti,**
od iskona, prije nastanka zemlje....
*30***bila sam kraj njega, kao graditeljica,**
bila u radosti, iz dana u dan,
igrajući pred njim sve vrijeme:
*31*igrala sam po tlu njegove zemlje,
i moja su radost djeca čovjekova.

Očito je da mudrost u Izr 8 (חָכְמָה) ne predstavlja tek Božju kvalitetu, već ima svoju osobnost, različita je od Boga i pomaže mu u stvaranju. Međutim za

razliku od Logosa u Iv 1,1 mudrost u Izr 8,22 je Božje stvorenje, dakle nije Bog, nije jednaka Bogu.

U Knjizi mudrosti pojam za mudrost (σοφία) sličan je u značenju onom u Izrekama. Usp Mudr 9,1-4:

*Bože otaca naših i Gospode milosrđa,
 ti koji si riječju svojom stvorio svemir
 (ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου)
 ti koji si saznao čovjeka mudročću svojom
 (καὶ τῇ σοφίᾳ σου κατασκευάσας ἄνθρωπον)
 da vlada nad stvorovima tvojim
 si da svijetom upravlja u svetosti i pravednosti
 i da sud sudi dušom pravičnom:
 daj mi mudrost, prisjednicu svoga prijestolja
 i ne odbaci me između djece svoje.*

I ovdje je Mudrost na neki način odijeljena od Boga i personificirana. Toliko je bliska Bogu da sjedi na njegovom prijestolju. Ima kozmološku funkciju i tvori paralelizam sa Božjom stvoriteljskom riječju.

d) Logos i mudrost kod Filona i u rabinskoj literaturi

Filon Aleksandrijski (25. pr. Kr. – 40. Kr.) je pokušao spojiti grčku filozofsku misao i židovsku teologiju. Preuzima od filozofije pojam *logosa* i daje mu značenje koje u Izr i Mudr ima pojam mudrosti (חֵכֶל u Izr, σοφία u Mudr). Prema Filonu Bog je prije stvaranja začeo u svojem umu ideju svijeta, a to je logos. Filon upotrebljava izraz *mlađi sin* za vidljivi, stvoreni svijet i *stariji sin* za ideju svijeta, *logos*, koji ostaje u Bogu. Bog je uzrok i snaga po kojoj sve postaje, biva stvoreno. *Logos* je sredstvo, instrument po kojem sve postaje. *Logos* je savršeni, idealni čovjek, prvorođenac, slika Božja po kojoj su stvoreni ljudi kao pojedinci. Očito postoje zajedničke točke koje povezuju Filona i Ivana. Najvjerojatnije su pojmovi חֵכֶל i σοφία pozadina i inspiracija pojma λόγος i kod Ivana i kod Filona.

U rabinskoj literaturi nalazimo fenomen personifikacije Tore. Tako Tora postoji prije svijeta, naziva se Božjom kćerkom, identificira se kao plan i instrument stvaranja, kao život i svjetlo Izraela. U targumskoj literaturi nalazimo citat: ... *Riječ je Gospodnja ona koja govori, djeluje, bori se, šalje anđela smrti ... Riječ je Gospodnja ona koja dolazi u pomoć čovjeku*. Iz ovog citat proizlazi da se Bog koji djeluje identificira sa svojom riječju.

Što se tiče rabinskog idealiziranja Tore na temelju Iv 1,17 (*Uistinu, Zakon bijaše dan po Mojsiju, a milost i istina nastala po Isusu Kristu*) očito je da *Logos* kao Božja objava i djelo spasenja nadilazi Toru.

e) Pojam λόγος u NZ-u

U NZ λόγος θεοῦ (riječ Božja) označava često poruku spasenja ili evanđelje (Lk 8,11; 2 Tim 2,9; 1 Iv 1,1: *Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrismo i ruke naše opipale o Riječi, Životu...*) koje

naviješta Pavao, apostoli i sam Isus. Međutim ta riječ Božja, evanđelje koje Pavao propovijeda je sam Krist. Usp 1 Kor 1,23: *...a mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima sablazan, poganima ludost...* Usp. 2 Kor 4,1-6; Dj 2,36; 4,12. Izraz riječ Božja dakle označava samoga Krista. Ono što Ivan u proslavu govori o Riječi Pavao u Kol 1,15-17 govori o Kristu:

¹⁵On je slika Boga nevidljivoga, Prvorođenac svakog stvorenja.

¹⁶Ta u njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, bilo Prijestolja, bilo Gospodstva, bilo Vrhovništva, bilo Vlasti - sve je po njemu i za njega stvoreno: ¹⁷on je prije svega i sve stoji u njemu.

f) Pojam λόγος u Iv 1,1

Što dakle znači pojam λόγος u Ivanovom proslavu? Pokušajmo dati sintezu mogućih utjecaja. *Logos* je vanjski izraz unutarnje intimne misli (a) koji u religioznom rječniku postaje «Božja objava» (b), radosna vijest, poruka spasenja (e), konačno osoba Isusa Krista (e), ukoliko je Sin Božji i Slika Božja (e). *Logos* ima kozmološku funkciju (a) i u tom smislu može se identificirati sa mudročću koja je s Bogom dok stvara (c), tj. s riječju Božjom po kojoj su nebesa sazdana (b). Za razliku od Mudrosti Ivanov proslav uključuje osobni karakter Logosa, njegovu osobno-realnu preegzistencije i prije sveg njegovu inkarnaciju. U Iv 1,1 *Logos* je dakle izraz i objava Boga nevidljivoga, tj. Isus Krist po kojem je svijet stvoren ali i spašen (utjelovljenje).

Iv 1,1b: *i Riječ bijaše u Boga (usmjerena prema Bogu)*

καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν,

Riječ *logos* je na istom nivou kao i Bog, međutim odvojena od njega. Ima svoju osobnost. Postoji u Božjem ambijentu, ali nije s njime povješana.

- πρὸς τὸν θεόν: Prijedlog πρὸς s akuzativom u klasičnom grčkom jeziku ima dinamičko značenje (Riječ bijaše usmjerena, okrenuta, u pokretu prema Bogu). U helenističkom ili *koine* grčkom taj izraz dobiva statički smisao (bijaše kod Boga, u Boga). Većina prijevoda preferira ovaj smisao. Neki tumači međutim primjećuju da prijedlog πρὸς s akuzativom kod Ivana uvijek ima dinamički smisao i zato ga preferiraju i ovdje. Ugo Vanni smatra da se ovdje radi o trinitarnom dinamizmu između Riječi – Sina i Boga – Oca. Usmjerenost Riječi prema Bogu ima karakter ljubavi. Na isti je način i Otac usmjeren na Sina. Taj dinamizam, ta ljubav između Oca i Sina prema spekulativnoj teologiji je Duh Sveti.

Iv 1,1c: *i Riječ bijaše Bog (καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος)*

Nakon što je utvrdio postojanje Riječi prije stvaranja, od vječnosti (1a) i njezinu orijentaciju prema Bogu, njezin odnos prema Bogu (1b) u trećem dijelu retku (1c) Ivan kaže da je ona Bog, tj. da je jednaka Bogu. *Logos* i Bog nisu

jedno te isto, međutim jednaki su što se tiče božanstva. Riječ jest i čini ono što i Bog. Ona je izraz, slika Boga, objava Božja.

Usp. 8,19: *Kad biste poznavali mene, i Oca biste moga poznavali.*"

14,9-11: *„Kaže mu Filip: "Gospodine, pokaži nam Oca i dosta nam je!" „Nato će mu Isus: "Filipe, toliko sam vremena s vama i još me ne poznaš?" "Tko je vidio mene, vidio je i Oca. Kako ti onda kažeš: 'Pokaži nam Oca'? „10Ne vjeruješ li da sam ja u Ocu i Otac u meni?"*

Iv 1,2: *Ona bijaše u početku u Boga* (οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν)

Ovaj redak predstavlja sintezu 1,1ab: *U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga*. Ivan nastavlja u cikličkom stilu, ponavlja rečeno ali iz drugog kuta. Redak 1,2 naglašava da su koegzistencija, blizina Riječi i Boga te usmjerenost Riječi prema Bogu od vječnosti, izvan vremena.

Iv 1,3

1,3a	³ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,	₃ Sve postade po njoj
1,3b	καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν.	i bez nje ne postade ništa.
1,3c-4a	<u>ὃ γέγονεν</u> ⁴ ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν,	Svemu što postade
1,4b	καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων·	₄ u njoj bijaše život i život bijaše ljudima svjetlo;

Iv 1,3a: *Sve postade po njoj* (πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο)

- πάντα – sve: Odnosi se na sve stvari, na sve stvorenje. Moguće je šire značenje: sve što je stvoreno i učinjeno, tj. ne samo na djelo stvaranja već i na djelo spasenja.

- ἐγένετο – postade: U proslovu glagol *biti* (εἶμι) odnosi se isključivo na Riječ koja nije stvorena. Glagol *postati* (γίνομαι) naprotiv odnosi se na sve ono čega nije bilo a sada jest, tj. na stvoreno.

- δι' αὐτοῦ - *po njoj*: Prijedlog δία izražava ovdje posredništvo. Riječ je posrednik, instrument stvaranja (a i spasenja u širem smislu).

Iv 1,3b: *i bez nje ne postade ništa* (καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν)

Ova rečenica i prethodna zajedno tvore antitetički paralelizam. Ono što prva rečenica kaže na pozitivan druga to isto tvrdi i podcrtava na negativan način. Sve stvorenje ima nešto zajedničko što ga čini jedinstvenim: stvoreno je po Riječi.

Riječ – *Logos* je posrednik u djelu stvaranja. Ima funkciju koju riječ Božja i mudrost imaju u SZ-u. Na koji način je Logos posrednik stvaranja? U SZ mudrost je praktični kriterij po kojem Bog stvara. Usp. Izr 8,22: *Jahve me stvori kao počelo svoga djela, kao najraniji od svojih čina, u pradoba. Zato sve*

stvorenje odražava Božju mudrost. U Proslovu *Logos* preuzima ulogu posredništva u stvaranju. On kao savršeni izraz Božji, slika Božja, objava Božja, vrhunski je kriterij po kojem Bog stvara. Stvaranjem svijeta Bog izražava sebe. Stvorenje odražava Stvoritelja posredstvom vrhunskog izraza koji savršeno odgovara Božjoj stvarnosti, Božjem savršenstvu, tj. posredstvom *Logosa*. *Logos* je inspiracija Bogu pri stvaranju. Bog vidi u Logosu sebe i stvara stvorenja slična sebi koja participiraju na njegovom savršenstvu. Drugim riječima *Logos* je model po kojemu sve biva stvoreno.

Pavao govori o Kristu kao slici Božjoj. U Heb 1,1-3 čitamo: *Više puta i na više načina Bog nekoć govoraše ocima po prorocima; konačno, u ove dan, progovori nama u Sinu. Njega postavi baštinikom svega; Njega po kome sazda svjetove. On, koji je odsjaj Slave i otisak Bića njegova te sve nosi snagom riječi svoje...*

Dakle Krist posreduje pri stvaranju kao model svega stvorenoga. Svijet odražava Boga ukoliko je načinjen prema modelu Krista koji je Božja slika, tj. savršeni model Oca.

Iv 1,3c-4a: Svemu što postade u njoj bijaše život

(ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν)

Moguća su dva prijevoda ove rečenice, ovisno o tome stavimo li zarez iza ὃ γέγονεν ili iza ἐν αὐτῷ. Hrv. prijevod *Svemu što postade (doslovce ono što postade) u njoj bijaše život* pretpostavlja prvu mogućnost kao ispravnu. Ovakvom prijevodu može se staviti ozbiljan prigovor. Naime riječ život (ζωή) kod Ivana ima uvijek smisao ne naravnog već nadnaravnog, vječnog života. Hrvatski prijevod tako implicitno tvrdi da i životinje, i biljke, i neživa materija, tj. sve stvoreno, a ne samo ljudi, imaju u Riječi nadnaravni život. Neki pokušavaju spasiti ovaj prijevod tvrdeći da se «svemu što postade» odnosi samo na ljude. Međutim to je malo vjerojatno. Druga mogućnost je da se život ovdje shvati kao naravni, a ne nadnaravni život. Međutim takav prijevod nije u skladu sa ostatkom evanđelja.

Ako stavimo zarez iza ἐν αὐτῷ onda bi prijevod glasio ovako: *Ono što je nastalo u njoj (tj. što se dogodilo u Riječi) bijaše život*. Ovakav prijevod nalazimo već kod Origena koji interpretira redak na slijedeći način: *Život je nastao u Riječi kada je Logos po utjelovljenju postao naš Spasitelj*. Argument u korist ovog prijevoda nalazi se u činjenici da se priloške oznake načina u prva dva djela retka (*po njoj; bez nje*) odnose obje na glagol postati: *sve po njoj postade (3a); bez nje ne postade ništa (3b)*. Tako i u 3c priloška oznaka *u njoj* odnosi se najvjerojatnije na *ono što postade* a ne na *bijaše život*. Treba uočiti da je glagol postati, grčki γίνομαι ovdje u perfektu (γέγονεν), tj. radi se o radnji koja se dogodila u prošlosti ali njezini su učinci prisutni i u sadašnjosti. Promjena koja se dogodila s Riječi jest njezino utjelovljenje: i Riječ tijekom

postade (Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο). Utjelovljenje koje se dogodilo u prošlosti ima trajni spasonosni efekt. Dakle ovakav prijevod ima duboki smisao.

- *bijaše život*: Rekli smo da se radi o nadnaravnom božanskom životu, vlastitom Sinu Božjemu koji on daje ljudima. Bultmann naglašava da život u Isusu nije statički život, već snaga koja proizvodi životnost. Život koji *Logos* ima sastoji se u tome da on čini živim. On daje život svijetu (6,33), svojim daje život vječni (10,28). U ovom smislu on sam je život (11,25; 14,6); *kruh života*, tj. kruh koji daje život (6,35.48); *svjetlost života*, tj. svjetlo koje daje život (8,12). On je *živa voda* (7,10.38) i *kruh živi* (6,1). Budući da Isusove riječi daju život one su *duh i život* (6,33), *riječi života vječnoga* (6,68). Dakle radi se o životu u kauzativnom smislu, o životu koji oživljuje, koji proizvodi život sličan svome, životu koji se širi. Dakle Ono što se dogodilo u Riječi, tj. njezino utjelovljenje trajni je izvor života.

Iv 1,4b: I život bijaše svjetlo ljudima

(καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων)

Ponovno uočavamo ciklički stil. Riječ život s kojom završava prethodna rečenica sadašnja počinje. U prvoj rečenici je rečeno da ono što se dogodilo i ostaje u Logosu bijaše život. Sada se ide dalje i kaže da život bijaše svjetlost. Autor nastavlja istu temu i produbljuje je. Rekli smo da Ivan govori o nadnaravnom životu, o participaciji na životu Božjemu i životu utjelovljene riječi. Pod pojmom svjetlo u Iv se misli na objavu koju Isus donosi ljudima. Čovjek prihvaćajući vjerom svjetlo objave izlazi iz tame, tj. iz stanja grešnosti i prima božanski život, život djece Božje. Ivan identificira u 1,4b život i svjetlost jer imaju isti nazivnik, Isusa: Isus kaže za sebe da je život (11,25; 14,6) i da je svjetlost (8,12; 9,5). Život i svjetlost su sam Krist, u njemu se susreću.

Iv 1,6: *Svjetlost u tami svijetli i tama ga ne obuze*: καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ

σκοτία φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

Tama predstavlja suprotnost svjetlosti, tj. objavi Božjoj.

Usp.Iv 3,19: *A ovo je taj sud: Svjetlost je došla na svijet, ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost jer djela im bijahu zla*. Iv 8,12: *"Ja sam svjetlost svijeta; tko ide za mnom, neće hoditi u tami, nego će imati svjetlost života."* Iv 12,35.46: *Hodite dok imate svjetlost da vas ne obuzme tama. Tko hodi u tami, ne zna kamo ide. ... Ja - Svjetlost - dođoh na svijet da nijedan koji u mene vjeruje u tami ne ostane*. Ef 5,8: *„Da, nekoć bijaste tama, a sada ste svjetlost u Gospodinu: kao djeca svjetlosti hodite -plod je svjetlosti svaka dobrota, pravednost i istina..."* Pod tamom se misli na ambijent pod vlašću đavla u koji su ljudi bez Krista uronjeni.

Svjetlost u tami svijetli. Glagol svijetliti je u prezentu (φαίνει) koji u grčkom označava trajnu radnju. Dakle Isus je svjetlost, tj. objava koja prosvjetljuje ne

samo za vrijeme svog zemaljskog života koji je odavno već završio, već i u vrijeme Ivanove zajednice, i danas. Objava svijetli preko zajednice koja živi i naviješta Krista.

I tama ga ne obuze. Riječ κατέλαβεν je aorist od glagola καταλαμβάνω, koji je višeznačan i dopušta tri moguća prijevoda rečenice u kojoj se nalazi: 1) razumjeti: tama, tj. ljudi koji hodaju u tami ne mogu razumjeti objavu koju Isus donosi (intelektualni smisao); 2) prihvatiti, primiti: ljudi koji hodaju u tami su odbili prihvatiti objavu koju Isus donosi (egzistencijalni smisao); 3) pobijediti, obuzeti: Svjetlo je jače od tame; ljudi koji hodaju u tami nisu uspjeli ugušiti svjetlost, premda su pokušali (borbeni smisao). U 12,35 imamo isti glagol u sličnom kontekstu: *Hodite dok imate svjetlost da vas ne obuzme tama* (περιπατείτε ὡς τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ). Dakle najvjerojatniji je treći smisao, premda i prva dva su ispravna. Međutim treći je naviše u skladu s Iv koje naglašava trajnu napetost između svjetla i tame.

Sve tri interpretacije naglašavaju kontrast između svjetla i tame. Aorist κατέλαβεν upućuje na kontrast u prošlosti. Ivan ovdje vjerojatno misli na neprijateljstvo Židova prema Isusu koje je kulminiralo u smrti na križu. Međutim kontrast se nastavlja i danas. Kao što svjetlost nastavlja svijetliti preko zajednice koja živi i naviješta Krista tako se i tame trajno opiru svjetlu, tj. neprijateljski su raspoložene prema Kristovim učenicima danas i tako će biti sve do konca svijeta.

3. Ivanovo svjedočanstvo (1,6-8)

Iv 1,6: *Bi čovjek poslan od Boga, ime mu Ivan.*

Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης·

Čitateljima kojima su vjerojatno poznati događaji u vezi s Ivanom Krstiteljem jasno je da se ovdje radi o njemu.

Izraz *poslan od Boga* u svjetlu SZ-a upućuje na Krstiteljevu **misiju proročkog tipa** (usp. Iz 6,8). To je prva njegova karakteristika koju evanđelist ovdje navodi.

Iv 1,7: *On dođe kao svjedok da posvjedoči za Svjetlo da svi vjeruju po njemu.*

οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ.

Druga karakteristika Ivana Krstitelja jest da je on **svjedok svjetla**. Treba zapaziti da četvrto evanđelje ne zove Isusa Krstiteljem niti ga identificira kao Isusovog preteču. Ivan je u četvrtom evanđelju prvenstveno svjedok. Svjetlo, kako smo vidjeli gore znači objavu, znači samoga Krista koji kao utjelovljeni Sin Božji je objava Oca (usp. 1,18). Dakle Ivan Krstitelj je poslan od Boga da posvjedoči za Isusa da je on objavitelj i objava Božja. Ljudi su stavljeni pred izbor: prihvatiti tu objavu i vjerovati u Isusa ili odbaciti objavu i njega kao objavitelja. U predstavljaju Isusa kao objavitelja važnu ulogu imaju svjedoci. Preko njih ljudi ulaze u kontakt s Isusovom objavom, sa svjetlom.

Svjedočanstvo koje omogućava kontakt sa svjetlom traži zauzimanje stava, traži odgovor, tj. vjeru.. Prihvatanje svjedočanstva jednako je vjeri.

Iv 1,8: *Ne bijaše on Svjetlo, nego - da posvjedoči za Svjetlo.*

οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.

Ovaj redak na negativan način podcrtava posredničko Ivanovo svjedočanstvo. Nije on Svjetlo. Ivan nije Krist. Ovdje se po prvi put u Iv pojavljuje **polemički govor** protiv nasljedovatelja Ivana Krstitelja koji su tvrdili za njega da je Krist. Ivanovo evanđelje više puta naglašava da je Krstitelj nije Krist (usp. 1,19-20; 3,28), da je Isus veći od Krstitelja (usp. 1,15; 1,26-27; 10,41)

4. Dolazak Riječi – Svijetla u svijet i ljudski odgovor (9-13)

Iv 1,9: *Svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakog čovjeka dođe na svijet;*

Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον,
ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

Moguća su **dva prijevoda** ovisno o tome da li se ἐρχόμενον odnosi na ἄνθρωπον ili na τὸ φῶς. U prvom slučaju prijevod bi bio: *Bijaše svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakog čovjeka koji dolazi na svijet.* U drugom slučaju prijevod bi bio: *Svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakog čovjeka dođe (dolazilo je) na svijet.* Postoji i **treća mogućnost**: *(Riječ) bijaše svjetlo istinsko koje, dolazeći na svijet, prosvjetljuje svakog čovjeka.* Tumači se slažu da se glagol *dolaziti* (ἐρχομαι) odnosi na Isusa, a ne na čovjeka, tako da prvi prijevod otpada. U Ivanovom evanđelju Isus često puta tvrdi za sebe da je došao na svijet. U 12,46 izričito kaže da je došao na svijet kao svjetlost: *Ja - Svjetlost - dođoh na svijet da nijedan koji u mene vjeruje u tami ne ostane.*

- *svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakoga čovjeka*: Svjetlo istinsko (τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν) je u suprotnosti kao sa krivim tako i sa nepotpunim svjetlom (nekompletna SZ-tna objava). Pridjev *istinski, pravi* - ἀληθινός karakterističan je za Ivana. Ivan, osim o istinskom svjetlu (1,9) govori o pravim klanjaocima (4,23), pravome kruhu (6,32), pravome životu, pravome trsu (15,1), pravome Bogu (7,28; 17,3), istinitom svjedočanstvu (19,35). Ovdje Ivan želi reći da samo po objavi koja se dogodila u Isusu Kristu čovjek može doći do istinske spoznaje Boga. Isus je po svojoj objavi isključivo autentično svjetlo koje prosvjetljuje svakoga čovjeka. Ova univerzalnost objekta uključuje i vremensku univerzalnost koju izražava prezent φωτίζει (usp. 1,5: *Svjetlo u tami svijetli i tama ga ne obuze*).

- *dođe na svijet* (ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον): Ovdje se očito radi o aluziji na utjelovljenje.

4.1. Negativan odgovor (1,10-11)

Iv 1,10: *bijaše na svijetu i svijet po njemu posta i svijet ga ne upozna.*

ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο,
καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.

Svijet kod Ivana može imati više značenja:

- a) svijet u smislu svemira od Boga stvorenoga (11,9; 17,5)
- b) ljudski svijet, čovječanstvo; ovaj svijet je od Boga ljubljen (3,16) i od Krista spašen (4,42; 1,29; 6,51)
- c) ljudski svijet ukoliko je podvrgnut moći tame i neprijateljski prema Kristovu poslanju i njegovom djelu spasenja (17,9; 12,31; 16,33).

Čovječanstvo ukoliko stvoreno od Boga je potencijalno pozitivno. Pozitivnost čovjeka je neizmerno veća ako se uzme u obzir da Bog ne samo da ga je stvorio već potaknut ljubavlju dao je za njega Sina svoga jedinorođenca (3,16).

Potencijalno pozitivan i od Boga neizmerno ljubljeni čovjek mora se odlučiti za ili protiv svjetlosti koja mu, po vjeri, donosi božanski život i spasenje. Čovječanstvo koje odbije Svjetlost, koje ne prihvati Krista, postaje sinonim za tamu, u vlasti je đavla.

- *bijaše na svijetu*: Svijet ovdje prvenstveno znači čovječanstvo, drugotno svemir ukoliko je usko povezan s čovjekom i odražava njegovo spasenje ili osudu (ekologija)

- *i svijet po njemu posta*: Moglo bi se pomisliti da se ovdje radi o svemiru. Međutim budući da imamo odmah iza toga paralelnu tvrdnju *i svijet ga ne upozna* očito je da se radi o čovječanstvu koje se može odlučiti za ili protiv Krista. Rečenica *i svijet po njemu posta* govori o svijetu koje je Bog stvorio po modelu Riječi, dakle o svijetu koji je potencijalno pozitivan. Bog ga je stvorio da bude pozitivan.

- *i svijet ga ne upozna*: Svijet, potencijalno pozitivan, suočen sa izborom za ili protiv svjetlosti, zauzeo je negativan stav. Nije ju upoznao, tj. nije je postao svjestan, nije je prihvatio. Uslijed toga svijet ljudi poprima negativan smisao. Glagol γινώσκω (*upoznati*) označava proces od shvaćanja do prihvaćanja vjerom. Bit će to jasno na temelju pozitivnog odgovora (1,12-13). Vjera kod Ivana ovisi o sposobnosti upoznati i vidjeti.

Riječ u obliku Svjetlosti nalazila se u svijetu i bila je u dodiru s ljudima. Svijet općenito, ali osobito ljudi stvoreni su po njoj, posredništvom koje uključuje sličnost između Riječi i ljudi. Između Riječi i ljudi postoji dakle dubok ontološki odnos. Bilo bi za očekivati da čovjek kao takav bude potpuno otvoren utjelovljenoj Riječi koja je Svjetlo i prosvjetljuje. Međutim jedan dio ljudi zatvara se svjetlosti i protivi joj se i pretvara se u svijet u negativnom smislu tj. u tamu.

Iv 1,11: *K svojima dođe i njegovi ga ne primiše.*

εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

- *k svojima*: Izraz τὰ ἴδια moglo bi se prevesti kao vlasništvo, ono što pripada Riječi. Naš prijevod sugerira da su to ljudi. Međutim čitav svijet ukoliko stvoren po Riječi, po modelu Riječi, pripada joj. Ovakav smisao sugerira paralelizam između retka 1,9 i 1,11: *dođe na svijet* (ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον) i *k svojima dođe* (εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν). Božje vlasništvo u biblijskom rječniku je Izraelski narod. Usp. Izl 19,5; Pnz 7,6; 14,2; Ps 135,4. Izraz koji se zato upotrebljava je הַבָּרִיָּה koji doslovce znači stado ovaca, obično malobrojno, koje pripada pastiru. Pastiri u SZ obično su pasli tuđa stada, ali malo pomalo su stjecali i nešto svojih ovaca koje su pasli zajedno s tuđima. Izrael je kao narod Božje vlasništvo u tom smislu. Pastir pase sve ovce ali mu samo neke pripadaju. Bog vlada nad svim narodima, ali mu izraelski narod pripada na poseban način. Božje je vlasništvo i obećana zemlja (הָאָרֶץ) koje Bog osvaja (Zah 2,16) i daje svom narodu (Pnz 3,18). Izraz εἰς τὰ ἴδια (*k svojima*) dakle može se odnositi na izraelski narod, na obećanu zemlju i na čitav svemir koji je po Riječi stvoren. Izraz οἱ ἴδιοι (njegovi) sukladan je izrazu τὰ ἴδια i može se dakle odnositi na ljude općenito (stvorenih po Riječi) ili i na Izraelski narod koji je Božje vlasništvo na poseban način.

- *njegovi ga ne primiše*: Usprkos tome što su njegovi ne primiše ga. Ne primiše ga u smislu da su odbili povjerovati u njega kako će to biti jasno iz slijedećeg retka.

4.2. Pozitivan odgovor (1,12-13)

A	<i>¹²A onima koji ga primiše</i>	ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν,
B	<i>podade moć da postanu djeca Božja:</i>	ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι,
A'	<i>onima koji vjeruju u njegovo ime,</i>	τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,

A i A' su sukladni, objašnjavaju se. Primiti Isusa kao Svjetlo, Život, Riječ, znači vjerovati u njega.

Nije da se svi protive *Logosu* - Riječi. Jedan dio, čiji broj Ivan ne precizira, prihvaća Riječ, tj. vjeruje u njega.

Vjerovati u njegovo ime znači vjerovati u njega; ime ovdje označava osobu kao što je to u SZ uobičajeno.

Na temelju vjere u njega *Logos* daje moć, sposobnost postati djeca Božja. Riječ koja jest može osposobiti druge da postanu. On koji je Jedinorođenac osposobljava ljude da postanu djeca Božja. Radi se o čistom, nezasluženom daru. Ne postajemo svojom zaslugom djeca Božja

Izraz za djecu Božju je τέκνα θεοῦ. Samo za Isusovo sinovstvo Ivan upotrebljava riječ υἱός – *sin*. Isus je ipak Sin Božji na jedinstveni način. On to

jest, a mi to postajemo. Ako su termini različiti to ne znači da je naše sinovstvo beznačajno. Usp 1 Iv 3,1-2: *Gledajte koliku nam je ljubav darovao Otac: djeca se Božja zovemo, i jesmo. ... Ljubljeni, sad smo djeca Božja i još se ne očitova što ćemo biti. Znamo: kad se očituje bit ćemo njemu slični, jer vidjet ćemo ga kao što jest.* Ivan razlikuje ovdje sadašnje i eshtološko sinovstvo kad će se naše biti djeca Božja ostvariti u punini.

Iv 1,13:

A	<i>koji su rođeni ne od krvi,</i>	οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων
A'	<i>ni od volje tjelesne,</i>	οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς
A''	<i>ni od volje muževlje,</i>	οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς
B	<i>nego - od Boga.</i>	ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Redak sadrži tri negacije i jednu tvrdnju. Tri negacije isključuju ženu (krv), spolni odnos (volja tjelesna) i čovjeka (volja muževlja), tj. sve ono što je nužno za naravno rađanje. Nadnaravno rođenje neovisno je o naravnim faktorima.

- *ne od krvi* (ἐξ αἱμάτων): U grčkome krv je u množini. U SZ krv u množini odnosi se na proljevanje krvi i na menstruaciju (usp. Lev 15,19-30). Grci su smatrali da je embrij spoj muškog sjemena i ženske krvi. Isključivanjem krvi isključuje se ženski element.

- *ni od volje tjelesne* (ἐκ θελήματος σαρκὸς): Σάρξ ovdje nema negativno značenje (suprotnost Bogu), već jednostavno tjelesno sjedinjenje muškarca i žene koje je neophodno za naravnu prokreaciju. Rađanje za Božje sinovstvo ne ostvaruje se spolnim sjedinjenjem muža i žene.

- *ni od volje muževlje*: U starini glavnu ulogu u rađanju djece imao je muž. Žena je smatrana posudom u koju muž polaže sjeme koje se razvija i raste do rođenja. Dakle ni muškarac nema odlučujuću ulogu u rađanju djece Božje, već Bog.

Barrett vidi ovdje aluziju na Isusovo djevičansko začeće. Način na koji mi postajemo djeca Božja odražava način na koji se Riječ utjelovila.

Ovaj dio proslova (1,9-13) sadrži mnoge teme koje će se ponavljati u ostatku evanđelja: svjetlost, život, znanje, prihvaćanje i odbijanje, svijet, vjera u Isusa, novo rođenje. Ovdje je naglašena interakcija između vječnoga i vremenitog i to na dva načina. Odgovor svijeta Riječi prikazan je kao drama odbijanja i prihvaćanja (1). Čovjek koji pripada vremenitoj stvarnosti ponuđen je život koji ovisi o vjeri, život koji nema vremensku ograničenost. Usprkos odbijanju u Riječi u 1,11 ovaj dio proslova završava sa nadom i obećanjem.

5. Utjelovljenje Riječi, ekonomija spasenja i objava Boga (14-18)

Iv 1,14a: *I Riječ tijelom postade i nastani se među nama*

Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,

Logos koji jest (εἶμι) postaje (γίνομαι). Glagol *postati* u Proslovu je karakterističan za stvorenje. Ovo je prvi put u himnu da se glagol *postati* odnosi na Riječ. Riječ koja je po tome što jest jednaka Bogu time što postaje uzima na sebe narav stvorenja. Od vječnoga prelazi u vremensko. *Logos* koji jest ulazi u postojanje kojemu posrednik i model. Time što je postala tijelom Riječ nije izgubila ništa od svog prijašnjeg identiteta. Tvrđnje *Riječ bijaše Bog* i *Riječ tijelom postade* su istinite obje u isto vrijeme. Druga tvrdnja se ne može tumačiti bez da se uzme u obzir prva. Centralni smisao utjelovljenja jest da se slava Božja očitovala u Isusovom tijelu. Međutim Isus nije samo čovjek, već Riječ Božja tijelom postala.

Grčka riječ σὰρξ (meso, tijelo) je hebraizam, tj. biblijski izraz za čovjeka kojim se naglašava konkretni, vidljivi, opipljivi aspekt utjelovljene Riječi. Postavši tijelom Riječ je preuzela našu krhku ljudsku narav podložnu posljedicama grijeha, tj. smrti, patnji i kušnji.

- *nastani se među nama* (καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν): Moguć je prijevod: *nastani se u nama*. Ovaj prijevod naglašava efekt utjelovljenja u vjerniku koji postaje mjesto Božje prisutnosti. Usp. Iv 14,23: *Ako me tko ljubi, čuvat će moju riječ pa će i Otac moj ljubiti njega i k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti*. Riječ koja bijaše kod Boga (usmjerena prema Bogu) sada prebiva među ljudima od kojih je preuzela narav. Opet treba 1,14 čitati u svjetlu 1,1 da bi zasjala tajna utjelovljenja.
- Glagol σκηνώω dolazi od riječi σκηνή što znači *šator* i označava u grčkom *podići šator*. S vremenom je riječ izgubila svoj originalni smisao i poprimila značenje *stanovati*. Međutim starozavjetna pozadina daje prednost originalnom značenju. Naime postoji podudarnost, čak i akustična, između ovog glagola i starozavjetnog izraza za Božju prisutnost u svom narodu. Glagol שָׁכַן (šākan: podići šator – nastaniti se - stanovati, boraviti) i imenica שְׂכֵנִיָּה (šekīnāh: prebivalište) u SZ i u rabinskoj literaturi upotrebljavaju se za Božju prisutnost u izabranom narodom. U taboru Bog ima svoj šator između drugih šatora. Ovaj izraz ponovno povezuje Logos i Mudrost. Usp Sir 24,1-12: *Mudrost se sama slavi i sred puka svog se hvali. 2Usta svoja otvara u zboru Svevišnjeg i pred njegovom se moći proslavlja: 3"izađoh iz usta Svevišnjeg i pokrih zemlju kao magla. 4Na visinama nebeskim razapeh šator svoj i prijestol moj bi stup od oblaka. 5Obiđoh sama krug nebeski i prošetah se dubinama bezdana. 6U vlasti su mojoj valovi morski, i sva zemlja, i svi narodi i puci. 7Među svima njima tražila sam počinka i na čijoj baštini da se nastanim. 8Tada mi zapovjedi Stvoritelj sviju stvari koji me stvori, odredi mjesto za šator moj i reče: 'Nastani se u Jakovu i uđi u baštinu Izraelu.' 9Prije vjekova, odiskona, on me stvorio i neću prestati dovijeka. 10Pred njim sam služila u Svetom šatoru i potom se nastanila na Sionu. 11Dao mi je tako spokoj u milome gradu i vlast mi je u*

*Jeruzalemu.*¹² *Tako se ukorijenih u slavnom narodu, na dijelu Gospodnjem, u baštini njegovoj.*

Usp. također Ez 37,26-28: ²⁶*Sklopit ću s njima savez mira; bit će to Savez vječan s njima. Utvrdit ću ih i razmnožiti i postaviti ću Svetište svoje zauvijek među njih.* ²⁷*Moj će Šator biti među njima i ja ću biti Bog njihov, a oni narod moj!* ²⁸*I kad Svetište moje bude zauvijek među njima, znat će svi narodi da sam ja Jahve, koji posvećujem Izraela."*

Sličnu terminologiju nalazimo i u Otk 21,3: *I začujem jak glas s prijestolja: Evo Šatora Božjeg s ljudima. On će prebivati s njima: oni će biti narod njegov, a on će biti Bog s njima.*

Po utjelovljenju Riječi Bog se uprisutnio među ljudima i ispunio svoje obećanje dano po prorocima. Starozavjetna Božja prisutnost u Izraelskom narodu po utjelovljenoj Riječi dostiže svoj vrhunac i puninu. Izraz *nastanio se ili ušatorio se među nama* upućuje na sav simbolizam šatora u kojemu je tijekom hoda kroz pustinju boravio kovčeg saveza. Utjelovljena Riječ jest šator, hram Božji, tj. mjesto Božje prisutnosti među ljudima. U šatoru je Bog govorio Mojsiju (Post 33,9) i u šatoru se očitovala slava Božja (Post 40,34). Sada Bog progovara i objavljuje svoju slavu u Sinu.

Iv 1,14b: i vidjesmo slavu njegovu - slavu koju ima kao Jedinorođenac *od Oca* - *pun milosti i istine.*

καὶ ἑθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Zahvaljujući utjelovljenju slava Sina Božjega postala je vidljiva, očitovala se. Usp. 1 Iv 1,1-2: *Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrismo i ruke naše opipaše o Riječi, Životu – da Život se očitova, i vidjeli smo i svjedočimo, i navješćujemo vam Život vječni koji bijaše kod Oca i očitova se nama.*

Glagol θεάομαι koji se ovdje upotrebljava za vidjeti, ne znači tek vidjeti okom već i vjerom, iz vjere, tj. kontemplirati kao vjernik. Prvo lice množine *vidjesmo* odnosi se ne na očevice već na zajednicu koja ovim himnom ispovijeda svoju vjeru da je u Isusu Bog prisutan.

Riječ **slava** - כְּבוֹד (kābôḏ) naime označava u biblijskom rječniku Božju prisutnost koja se očituje. Bog objavljuje svoju prisutnost, veličinu, moć i snagu u djelu stvaranja i u djelu spasenja. Kod Ivana objava Isusove slave povezana je sa znamenjima koja on čini (2,11; 11,40). Znamenja, čudesa objavljuju ono što Isus jest, otkrivaju njegovo božanstvo, njegovu slavu, tj. očitu Božju prisutnost u njemu. Božja prisutnost postaje vidljiva u ljudskosti utjelovljene Riječi, u povijesnom Isusu. Za Ivana najveći izraz Isusove slave jest njegova smrt, uskrsnuće i uzašašće (usp. 7,39; 12,16.23.28; 13,31).

Termin **Jedinorođenac** μονογενής (jedan, jedincati) znači da je Isus jedini takve vrste, označava jedinstvenost njegove osobe i jedinstvenost njegovog

odnosa s Bogom. Sintagma μονογενής παρὰ πατρός doslovce znači jedini od Oca, Jedinorođenac od Oca.

- *pun milosti i istine* – πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας: Riječ χάρις odgovara hebrejskome חֶסֶד (hēsed) i označava dobrotu, dobrostivost ali i milost, primljeni dar. Istina ἀλήθεια kod Ivana ne označava neku apstraktnu istinu već objavu koju je donio Isus. *Pun milosti i istine* znači da je u Isusu koncentrirana sva Božja dobrostivost i u njemu se Bog u potpunosti objavljuje. Brown smatra da Ivan ovdje aludira na SZ-ni izraz חַסְדִּי וְאֵמֶנֶת (dobrota i istina, tj. dobrota i vjernost) koji se upotrebljava za saveznički Božju ljubav i vjernost prema svom narodu (Izl 34,6; Ps 25,10; 61,8; 85,11; 86,15; 89,15; Prema Brownu veznik καὶ u izrazu πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας je egzegetski, tj. jedna riječ objašnjava drugu. Brown predlaže prijevod *pun vjerne ljubavi* (istina = vjernost). Ovaj prijevod pretpostavlja da ἀλήθεια objašnjava χάρις. Drugi prevode isti izraz sa *dar istine* (milost = dar). Ovaj prijevod pretpostavlja da χάρις objašnjava ἀλήθεια. Radi se o tome da je Riječ puna darovane istine, tj. objave koja nam je u njoj (u Isusu) darovana.

Iv 1,15: *Ivan svjedoči za njega. Viče: "To je onaj o kojem rekoh:*

koji za mnom dolazi, preda mnom je jer bijaše prije mene!"

Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγεν λέγων· οὗτος ἦν ὃν εἶπον· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.

Izraz *viče* daje svečani ton Ivanovu svjedočanstvu. Present μαρτυρεῖ (svjedoči) sugerira da njegovo svjedočanstvo ima trajnu vrijednost. Ivan primjećuje da je Isus kronološki poslije njega, ali ga prelazi i ostavlja u sjeni. Razlog za ovo Krstitelj nalazi u tome da je Isus zapravo bio prije njega. Govor je dakle opet o preegzistenciji Riječi. Jedino u četvrtom evanđelju Ivan Krstitelj svjedoči za Isusa kao onoga koji je prije njega. Kod sinoptika Krstitelj govori isključivo o onome koji dolazi poslije njega (usp. Mt 3,11; Mk 1,7). Opet imamo susret vječnoga i vremenitog. Ivan koji je u vremenu u Riječi koja je ušla u naše vrijeme prepoznaje vječnost.

Iv 1,16: *Doista, od punine njegove svi mi primismo, i to milost na milost.*

ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν
καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος·

Ovaj redak nadovezuje se na 1,14b. Isusova punina se sastoji u tome da je on *pun milosti i istine* (dar objave) koji zajednica postaje sudionikom. Ponovno imamo prvo lice množine (*svi mi primismo*), tj. zajednica svjedoči da je postala sudionikom Isusove punine. Primila je dar objave i povjerovala. Usp. Iv 1,12 gdje su *primiti* i *vjerovati* u paralelizmu, tj. međusobno se objašnjavaju. Oni koji su primili Riječ i povjerovali u nju postali su djeca Božja.

- *punina* (πλήρωμα): Kod gnostika ovaj termin predstavlja terminus technicus za nebeski svijet svjetla, nebesko kraljevstvo, božansku sferu u kojem je sve

savršeno. Iz tog kraljevstva duhova Otkupitelj silazi u nesavršenost, nedostatnost fizičkoga, materijalnog svijeta da objavi istinu, gnozu, po kojoj se spašavaju oni koji je prihvate. Kod Ivan međutim punina je vezana uz utjelovljenog *Logosa* koji donosi puninu Božje dobrote i istine, tj. puninu dara objave.

- *milost na milost* - χάριν ἀντὶ χάριτος: Prijedlog ἀντί može značiti *umjesto* (*milost umjesto milosti*, tj. milost NZ-a zamjenjuje SZ-tnu milost); *na, poslije* (*milost na milost* ili *milost poslije milost*: tj. svaki dan dobivamo po Kristu novu milost koja se tako akumulira, postaje sve veća, beskrajna); *prema, po* (*milost prema milosti*: milost koju primamo odražava milost koja je u Riječi, u Jedinorođencu). Dakle odnos između prve i druge milosti može biti zamjena, akumuliranje i podudarnost. Zadnji prijevod označava povezanost nas i Sina Božjega po milosti koju imamo po njemu. Međutim slijedeći redak potvrđuje prvi prijevod, NZ namjesto SZ-a.

Iv 1,17: *Uistinu, Zakon bijaše dan po Mojsiju,
a milost i istina nasta po Isusu Kristu.*

ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη,
ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Prilog *uistinu* povezuje ovaj redak s prethodnim: Po Mojsiju Bog je dao ljudima Zakon. Funkcija Zakona je dovršena sa puninom dara objave koji donosi Isus. Prva faza objave je završena. S Isusom počinje druga faza koja predstavlja ispunjenje prve. Zakon je isto objave, ali nepotpuna.

- nasta (ἐγένετο) – radi se o konkretnom događaju u prošlosti, tj. o Riječi koja se utjelovila i objavila nam Boga

Iv1,18: *Boga nitko nikada ne vidje:*

Jedinorođenac - Bog - koji je u krilu Očevu, on ga obznani.

Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε·
μονογενῆς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

Bog je prema SZ nevidljiv, nepristupačan, svet, objavljuje se preko svoje slave. Prema SZ-u Boga nitko ne može vidjeti a da se pri tom ne umre. Bog je malen, nesavršen, neznatan pred svetošću Božjom i zbog njezine siline umire. Mojsije je vidio Boga samo s leđa. Dakle čovjeku je nemoguće doseći Boga, spoznati ga.

Jedinorođenac – Bog: U Isusu sam Bog u svojoj neprevarljivoj i neponovljivoj božanskoj kvaliteti dolazi nam u susret i objavljuje se. On je kao takav jedini istinski objavitelj Boga.

- *koji je u krilu Očevu* (ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς): Ovaj Bog je Sin Božji koji je neprestano u (usmjeren prema – prijedlog εἰς znači pokret, smjer: *ka, prema*) krilu, grudima Očevim. Ovaj izraz označava intimnost Oca i Sina. Sin nam objavljuje Oca u njegovoj božanskoj intimi koja je apsolutno nepristupačna ljudima. Krug se zatvara. Vraćamo se na početak himna, na odnos

Riječi i Boga, na ljubav između Oca i Sina. Usp. 1,1b: *i Riječ bijaše kod Boga; 1,19: Jedinorođenac - Bog - koji je u krilu Očevu.*

- *on nam ga objavi*: ἐκεῖνος ἐξηγήσατο: Glagol ἐξηγέομαι znači objaviti, očitovati, objasniti. U helenizmu taj je glagol služio kao terminus technicus za interpretaciju Božje volje sa strane svećenika, gatalaca. Ovdje se radi o objavi Oca sa strane Sina. Isus objavljuje Oca svojom riječju i životom, tj. svojom osobom. On je objavitelj i objava Boga. Tko vidi njega vidi Oca. U biti zadnji redak himna pokazuje na koji način evanđelist shvaća Isusovo poslanje i djelo spasenja: objaviti Boga, učiniti ga poznatim, interpretirati ga (ἐξηγέομαι). Objava Boga koju donosi Isus je jedinstvena jer Boga nitko nikada nije vidio. Isus ne samo da je vidio Boga već je njegov jedini Sin, jednak njemu i u najintimnijem odnosu s njime (u krilu Očevu), te ga kao takav savršeno poznaje i kao takav može objaviti.

6. Odnos himna (proslova) e evanđelja

Matej i Luka započinju svoje evanđelje izvještajem o Isusovu rođenju i djetinjstvu, Marko opisom djelovanja Ivana Krstitelja. Ivan ima na početku himan o preegzistenciji Riječi i njezinom odnosu prema Bogu i svijetu. Kakav je odnos himna prema evanđelju kojemu predstavlja početak? Očito je da tematski i teološki postoje mnogobrojne veze između proslova i ostatka evanđelja od kojih J.A.T. Robinson bilježi slijedeće:

1,1-2	<i>U početku bijaše Riječi Riječ bijaše u Boga Riječ bijaše Bog. Ona bijaše u početku u Boga.</i> - preegzistencija Logosa	17,5	<i>A sada ti, Oče, proslavi mene kod sebe onom slavom koju imadoh kod tebe prije negoli je svijeta bilo.</i>
1,4-5	<i>Svemu što postade u njoj bijaše život i život bijaše ljudima svjetlo; i svjetlo u tami svijetli i tama ga ne obuže.</i> - život – svjetlo - tama	8,12	<i>"Ja sam svjetlost svijeta; tko ide za mnom, neće hoditi u tami, nego će imati svjetlost života."</i>
1,6-8.15	<i>8Ne bijaše on Svjetlo, nego - da posvjedoči za Svjetlo.</i> <i>15Ivan svjedoči za njega. Viče: "To je onaj o kojem rekoh: koji za mnom dolazi, preda mnom je jer bijaše prije mene!"</i> - svjedočanstvo Ivana Krstitelja	1,19-36	<i>20on prizna; ne zaniijeka, nego prizna: "Ja nisam Krist."</i> - <i>27onaj koji za mnom dolazi, komu ja nisam dostojan odriješiti remenje na obući."</i> <i>34I ja sam to vidio i svjedočim: on je Sin Božji."</i>
1,9-11	<i>Svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakog čovjeka dođe na svijet; bijaše na svijetu i svijet po njemu posta i svijet ga ne upozna. K svojim dođe i njegovi ga ne primiše.</i> - svjetlost u svijetu neprihvaćena od svojih	3,19	<i>A ovo je taj sud: Svjetlost je došla na svijet, ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost jer djela im bijahu zla.</i>
		12,46	<i>Ja - Svjetlost - dođoh na svijet da nijedan koji u mene vjeruje u tami ne ostane.</i>

		4,44	<i>Sam je Isus doduše izjavio da prorok nema časti u svom zavičaju.</i>
1,13	<i>koji su rođeni ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego - od Boga.</i> - naravno i nadnaravno rođenje	3,6	<i>Što je od tijela rođeno, tijelo je; i što je od Duha rođeno, duh je.</i>
1,14	<i>...i vidjesmo slavu njegovu - slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca</i> - Jedinorođenac objavljuje svoju slavu	12,41	<i>Reče to Izaija jer je vidio slavu njegovu te o njemu zborio.</i>
1,18	<i>Boga nitko nikada ne vidje: Jedinorođenac - Bog - koji je u krilu Očevu, on ga obznani.</i> - Jedinorođenac jedini koji je vidio Boga	6,46	<i>Ne da bi tko vidio Oca, doli onaj koji je kod Boga; on je vidio Oca.</i>

Proslov dakle nije sastavljen od materijala kojega nema u evanđelju, niti je teologija proslova strana evanđelju. U biti himan je sastavljen od istih teoloških elemenata od kojih je sastavljeno i evanđelje. Proslov nije tek predgovor, već predstavlja doktrinalnu sintezu čitavog evanđelja.

7. Povijest Ivanovog Proslova

Tumači su uočili specifičnost rječnika korištenog u proslovu. Tako npr. riječ *λόγος* kao kristološki naslov i pojam *χάρις* (milost) ne nalazimo nigdje drugdje u Iv osim ovdje. Ova činjenica kao i poetski karakter proslova naveli su tumače na zaključak da se zapravo radi o tekstu koji je nastao neovisno o evanđelju i kojeg je evanđelist inkorporirao u svoje evanđelje. Bultmann smatra da Proslov predstavlja reviziju gnostičkog himna o Logosu (1). Mnogi egzegeti smatraju da himan nije gnostičke već židovske provenijencije (2). Glavni argument im je sličnost himna sa mudrosnom biblijskom tradicijom i Filonom Aleksandrijski koji ju je pokušao učiniti pristupačnom grčkome svijetu upotrebljavajući filozofske termine kao *λόγος*. Treća solucija je da je himan izvorno nastao u ivanovskoj zajednici koja ga je koristila u liturgiji (3). Evanđelist ga je stavio na početku svog evanđelja smatrajući ga dobrom sintezom onoga čemu prethodi. Sličnosti između Proslova i evanđelja idu u prilog posljednjem rješenju. Kao Proslov tako i ostatak evanđelja čini se da imaju izvor u istom miljeu. Velika je vjerojatnost da je sam evanđelist sastavio himan kakvog ga danas imamo, koristeći se izrazima i rečenicama himna o Isusovoj preegzistenciji koji je zajednica pjevala u liturgiji i tradiciju o Ivanu Krstitelju (4). Za razliku od Mt i Lk koji kombiniraju tradiciju o Krstitelju s onom o Isusovom djetinjstvu u Ivanovom proslovu se isprepliću tema postojanja Riječi prije vremena (preegzistencija) i njezin početak u vremenu (Krstitelj, utjelovljenje).